

CATALOGUS

CODICUM MANUSCRIPTORUM BIBLIOTHECÆ ACADEMICÆ

GISSENSIS.

AUCTORE

J. VALENTINO ADRIAN,

PROF. PUBL. ORD. ET BIBLIOTHECÆ ACAD. PRIMO PRÆFECTO.

ACCEDUNT TABULÆ LITHOGRAPHICÆ VII.

FRANCOFURTI AD MŒNUM.

APUD JOANN. DAV. SAUERLAENDER.

1840.

LUDOVICO II

MAGNO DUCI HASSIÆ ET AD RHENUM

PRINCIPI AC DOMINO SUO CLEMENTISSIMO

LITTERARUM ARTIUMQUE PATRONO

MUNIFICO SAPIENTI

HOC OPUS

P I O D E V O T O Q U E A N I M O

CONSECRAVIT

A U C T O R.

Codices manuscripti bibliothecae universitatis Gissensis, quos in hoc indice diligenter accurateque describendos suscepimus, cum omnes fere litterarum disciplinas complectantur, tum duo inprimis genera eorum constituenda esse videntur, quorum alterum ad studia humanitatis et res divinas pertinet, alterum ad historiam jurisque prudentiam. Quam dividendi rationem non tam ab re ipsa, quam ab duplici bibliothecae ejus condendae origine petendam esse duximus. Nam prius quidem codicum genus partim a praefectis bibliothecae universitatis Gissensis comparatum est, partim inde ducit originem, quod post universitatis Hassiacaе divisionem an. 1650, aliquot libri Marburgo Gissam translati sunt. Partim etiam multorum liberalitate effectum est, ut codicum numerus augetur. Alterum autem codicum genus donatum est a Renato Carolo de Senkenberg, a consiliis rei publicae Hassorum.

Comprehenduntur autem nomine codicum bibliothecae Gissensis omnes codices, quorum nota est B. G. (3), exceptis codicibus iis, quos e bibliotheca S. Marci Butzbacensi a. 1771 Princeps Serenissimus Ludovicus IX summa liberalitate Gissam transferendos curavit, quos litteris B. G. XV et XVI notavimus. Quum autem difficillimum esset ad investigandum, qui libri ex bibliotheca Marburgensi translati essent, non ubique id significare potui.

In eorum autem numero, qui bibliothecae nostrae opes codicibus locupletarunt, princeps est referendus clariss. Jo. Henr. Mai jun., antiquitatum et litteraturae graecae et orientalis in Academia Gissensi Professor, qui mortuus est anno 1732, qui quum plus septem millia librorum maximam partem philologicorum animadversionibus saepe egregiis ad marginem adscriptis, bibliothecae nostrae legasset, inventi sunt codices 81 et Graeci et Latini, et

Hebraici, et Arabici, et Germanici. Horum indicem non satis perfectum cum confecisset anno 1733—1736 Chr. Fr. Ayrmann, qui olim summa cum religione bibliothecae nostrae praefuit, ego, si non omnes, at plurimos codices Maii nomine notare potui.

Magnum etiam codicum numerum, quibus vel historia, vel juris scientia illustratur, legavit bibliothecae nostrae clariss. Christ. Ludov. Koch († an. 1756. v. Strieder, *Grundl. e. Hess. Gel. u. Schriftst. Gesch.* VII, 202), quorum cum indicem reperire non potuerim, tamen felicitate quadam mihi contigit, ut omnes fere ad auctorem suum possem referre. Minus tamen feliciter versatus sum in investigandis codicibus iis, qui, maximam partem historici, a cl. Conr. Bachmanno († 1646) donati esse videntur.

Alia codicum accessio facta est per Georg. Ludov. Noellnerum (natum Buchsweiler, mortuum Petropoli anno 1807), e cujus thesauris nonnulli codices orientales, qui dicuntur, id quod e gratiarum actione apparet, quam scripsit Vir Cl. Kuinoel, qui tum fuit Rector Academiae, datam Gissa IX Apr. 1805, an. 1805 Gissam transmissi sunt.

Qui emptionibus denique sunt comparati codices, sunt e bibliothecis quum aliorum, tum collegarum amicissimorum meorum, J. E. Chr. Schmidt et W. F. de Clossii et J. N. Locherer.

Nonnihil lucelli factum est etiam eo, quod, cum fatali quodam casu interdum acciderit, ut integri codices a bibliopegis ad tegendos libros impressos dissecarentur, solutis his involucris, quum tale quid factum esse deprehenderemus, integras chartas inveniremus, litteris inscriptas, unde v. c. Ovidii quidam loci *Metamorphoseon* detecti sunt. Quae ipsa quoque litteris B. G. (3) notavimus.

Codicibus litteris B. G. XV et XVI notatis, e bibliotheca S. Marci Butzbacensi Gissam translatis, maximam partem patres ecclesiastici latini atque scholastici continentur, quos imprimis Gabrieli Biel, Viro Cl. atque doctissimo, debere nobis videmus, a quo ipso multi eorum codicum, id quod e subscripto auctoris nomine patet, nitidissimis atque clarissimis litteris scripti sunt, quae opes maxime optandum est, ut ab aliquo philosopho in gratiam eorum, quorum accuratius vitam Viri Cl. Biel cognoscere interest, diligentissime edantur, cum Tennemannus, Vir Cl., in scriptis suis neque omnia, neque ea, qua par est diligentia, examinasse atque in usus suos convertisse videatur. In omnibus autem codicibus Butzbacensibus, vel a fronte primi folii, vel a tergo, vel denique ab exteriori parte libri adscripta sunt verba „Liber Capituli Ecclesiae S. Marci a Butzbach.“

Hujus autem codicum collectionis index quamquam confectus est ab Andrea Boehm, qui olim fuit bibliothecarius, non tamen ea, qua par est diligentia atque religione factus est, quum non solum multi libri in eo non notati reperiantur, sed multa etiam perperam tradita, ut liber de sectatoribus ducis Amadei II inscribitur „Dialogus de Amethystarum erroribus.“

Interciderunt etiam negligentia atque socordia multorum, qui olim bibliothecae Gissensi praeerant, egregii quidam libri Mss. quos olim exstitisse constat, ut fragmenta hebraica V. T. (v. J. Ch. F. Schulz, *Rec. fr. hebr. V. T. Mss. Gissae. 1775. 4. Part.*

1 et 2. — J. D. Michaelis, *Orient. u. exeget. Bibl. IX. 24 sqq.* — *Evangelium S. Joannis graecum* (v. J. D. Michaelis *Or. u. exeget. Bibl. II., 243 sqq.*) etc.

Multo autem maxima incrementa bibliotheca nostra cepit ab Renato Carolo de Senkenberg, de quo supra memoravimus, qui extremo vitae tempore (a. 1802) non bibliothecam solum totam universitati Gissensi summa liberalitate atque munificentia legavit, sed magnas quoque pecuniae fecit largitiones, quo thesauri bibliothecae etiam post mortem suam auferentur, locumque eis concessit, domo etiam legata, quo collocarentur, a bibliotheca universitatis sejuncti. Cf. C. T. Kuinoel *Memoria C. R. de Senkenberg etc. Gissae 1802. 4.* — *Hess. Denkwürd. III. 418. sqq.*

Erat autem pater ejus Vir Cl. Henr. Chr. de Senkenberg, qui a consiliis aulae imperii Germanici, Vindobonae an. 1768 mortuus est.

Is quum admodum adolescens raros libros impressos atque manu exaratos coëmere coepisset, magnis facultatibus praeditus magnisque clarissimorum hominum notitiis instructus per totam vitam assiduo atque indefesso studio tantam sibi librorum praestantissimorum copiam comparaverat, quantam vix quisquam privatus umquam collegerit, in quo illud maxime dolendum est, quod magnifici illi atque opulentissimi thesauri non integri ad nos pervenerunt, quum magna pars eorum et Viennae dissiparetur et magnis difficultatibus a Vindobona translatio eorum Gissam esset obnoxia; partim etiam filii negligentia vel oblivione, qui Gissae essent thesauri, perderentur, ut in publica quadam auctione collega meus Fr. Osannus, Vir Cl., eum librum, qui nota LXXXV est insignitus, sibi comparavit, quem magnifice bibliothecae gratis reddidit. Huc accedit etiam illud incommodum, quod bibliothecae Senkenbergianae non ea cura habita est ab iis, qui praeerant, ut ab variis injuriis vel temporum, vel hominum tuta esset. — Miserrima sane erat hujus bibliothecae conditio, cum, id quod ante biennium fere factum est, bibliotheca Senkenbergiana cum publica universitatis bibliotheca conjungeretur.

Jam cum nullus index librorum ita esset confectus, ut minimum utilitatis afferret, per mihi gratum accidit, quod ab summo nostro magistrato Darmstadino mandatum mihi datum est novi indicis omnium librorum Mss. bibliothecae universitatis Gissensis conficiendi, in quo negotio administrando cum difficile sit, in maxima rerum diligentia recte versari, tum quantum mihi impositum esset oneris satis intellexi, praesertim cum, ut fit, multi saepe libri in unum essent a bibliopega conglutinati; neque tamen ab eo, quod semel susceperam, munere destiti; et magno ejus rei studio ductus et, ut quantum possem, mandato meo satisfacerem, doctique atque eruditi homines haberent, unde, si vellent, doctrinae copiam haurirent.

Totius autem operis rationem ita describendam mihi putavi, primum ut singulis disciplinarum generibus discretis, ut in bibliotheca nostra sunt reposita, materiem, in qua perscripti essent libri, indicarem, quod ipsum tamen discrimen cum non semper accurate constitui possit, usus sum aliquoties nomine chartae, etiamsi codex bombycinus esse videretur, ut No. CVIII, CIX, etc. Formam etiam codicum membranaceorum, qualis esset significavi mensura usus cubitorum parisinorum. Non minus autem difficile erat

VIII

aetatem codicum ubique recte definire. Saepe enim factum est, ut H. C. de Senkenberg vel alii viri docti codicem aliquem seculo vel antiquiorem tradiderint vel saeculo recentiorem, ut cum librum, qui inscribitur „Filia Sionis“, saeculo XIII scriptum prodiderint, cujus scriptor ipse vixit saeculo XIV. Sic saepe mihi ab doctissimorum illorum virorum auctoritate ea in re discedendum putavi. In describendis iis voluminibus, quibus plures libri continentur, folia vel paginas indicavi, quibus vel initium caperet alius liber, vel terminaretur.

In interna autem conditione codicum describenda primum vel vulgatum nomen indicavi, vel id, quod in codicibus exstat, tum et initium et finem libri et subscriptiones, si quae reperirentur, et specimina, si vel nondum editi libri esse viderentur, vel multum a vulgatis exemplis recederent, quorum partem lapidibus incidendam curavi. Praeterea, si quae accuratiores talium rerum notae in ipsis codicibus reperirentur, eas ipsas, nisi ubi longum erat, excerpseri, et si quae vestigia exstarent, quibus appareret, utrum codex vel jam ab aliquo in usum esset vocatus, vel jam liber sive integer, sive per partes in aere esset expressus, quidque ab illo differret, et alia id genus, quae aliquid ad ejusmodi res illustrandas conferre viderentur, cum doctis hominibus communicanda censui. Ne priores quidem librorum possessores nominare neglexi, vel pretia indicare, quibus olim, cum emerentur, vel aestimarentur, stetissent, qua tamen in re propter multas difficultates non multum profeci.

Haec habui, quae de ipsa operis ratione dicerem, quam si non prorsus displicuisse viris harum rerum peritissimis intellexero, magnum me magni laboris praemium adeptum esse existimabo.

Restat, ut iis, qui in tanto negotio rite atque ordine perficiendo et opera et consilio me adjuvarunt quam maximas gratias agam, petamque, ut eandem benevolentiam in posterum quoque in me conferant.

GISSAE. Kal. Nov. MDCCXXXIX.

CONSPECTUS OPERIS.

- I. Historia Litteraria. Cod. I—XXXIV.
  - II. Linguistica. Cod. XXXV—XLVIII.
  - III. Codices Philologici Graeci et Latini. Cod. XLIX—XCII.
  - IV. Litterae Elegantiores. Codices Gallici, Germanici, Danici et Orientales. Cod. XCIII—CIII.
  - V. Epistolographi. Cod. CIV—CLV.
  - VI. Ars. Cod. CLVI—CLVII.
  - VII. Itineraria. Cod. CLVIII—CLXVII.
  - VIII. Chronologia. Genealogia. Heraldica. Numismatica. Cod. CLXVIII—CLXXV.
  - IX. Historia Universalis. Cod. CLXXVI—CCXXIX.
  - X. — Graeciae, Turciae, Italiae, Galliae et Helvetiae. Cod. CCXXX—CCLXXXI.
  - XI. — Germaniae. Cod. CCLXXXII—DLXXXIII.
  - XII. — Belgii, Angliae, Daniae et Poloniae. Cod. DLXXIV—DXCI.
  - XIII. — Orientalis. Cod. DXCII—DXCVIII.
  - XIV. Mathesis. Physica. Scientiae Naturales. Cod. DXCIX—DCIX.
  - XV. Codices Medici. Cod. DCX—DCXVI.
  - XVI. — Philosophici. Cod. DCXVII—DCXXVII.
  - XVII. Historia Ecclesiastica. Cod. DCXXVIII—DCLI.
  - XVIII. Codices Scripturae Sacrae. Cod. DCLII—DCLXVII.
  - XIX. Patres Ecclesiastici. Scholastici. Theologi Recentiores. Cod. DCLXVIII—DCCCLXXV.
  - XX. Libri Precum et Canticorum. Cod. DCCCLXXVI—DCCCXC.
  - XXI. Theologia Judaica et Arabica. Cod. DCCCXCI—DCCCXCVIII.
  - XXII. Codices Juris Naturalis et Publici. Cod. DCCCXCIX—CMXXI.
  - XXIII. — — Romani. Barbarorum Leges. Cod. CMXXII—CMLII.
  - XXIV. — — Germanici. Statuta. Cod. CMLIII—MLXXX.
  - XXV. — — Europaei Occidentalis et Septentrionalis. Cod. MLXXXI—XCMIV.
  - XXVI. — — Feudalis. Cod. MXCV—MCI.
  - XXVII. — — Ecclesiastici. Cod. MCH—MCXVIII.
  - XXVIII. Jurisprudentia Practica. Cod. MCXIX—MCCXV.
  - XXIX. Libri Memoriales. Cod. MCCXVI—MCCXXI.
  - XXX. Codices Miscellanei. Cod. MCCXXII—MCCLXVIII.
-

**CODICES MANUSCRIPTI
BIBLIOTHECAE GISSENSIS.**
